

In beide maanden tezamen hebben, eveneens volgens het *Diensttagebuch*, vijf Joden door zelfmoord een einde gemaakt aan hun kwellingen. Medio oktober '42 zijn voorts twee Joden die gevlucht maar binnen enkele uren opgespoord waren, doodgeslagen¹, en op een onbekend tijdstip zijn twee andere Joden die te laat op het avondappèl kwamen, eerst neergeknuppeld, toen naar de ingang van het kamp gesleept en in de daarop volgende nacht gewurgd.

Tot de meer algemeen bekende Joden die in Amersfoort omkwamen, behoorden de Amsterdamse advocaat mr. M. L. Kan, voorzitter van de Nederlandse Zionistenbond (een van de twee Joden die om principiële redenen het lidmaatschap van de Joodse Raad neerlegden), de begaafde communistische voorman mr. A. S. de Leeuw (de man die in Amersfoort Fichte en Schelling las) en de Amsterdamse oud-wethouder S. Rodrigues de Miranda; alleen van de dood van deze laatste kennen wij nadere bijzonderheden.

Enkele tientallen jaren lang was de Miranda een van de meest vooraanstaande socialisten in Amsterdam geweest, tot hij aan het einde van de jaren '30 object werd van een venijnige *Hetze* van het dagblad *De Telegraaf*. Die deed geen afbreuk aan zijn strijdbaarheid – in deel 4 gaven wij al weer dat de Miranda tijdens de Februari-staking '41, toen Asscher, een van de twee voorzitters van de Joodse Raad, een beroep op hem deed, de stakers tot werkhervatting te bewegen, hulp weigerde. De Miranda trok er later in dat jaar en in '42 herhaaldelijk op uit om het woord te voeren op geheime bijeenkomsten van SDAP'ers. Na de invoering van de Jodenster (begin mei '42) deed hij dat met zijn ster op, voorzien overigens van een door de Joodse Raad afgegeven reisvergunning. Hij werd in oktober '42 gearresteerd en er is wel verondersteld dat hierbij een bericht van NSB-zijde dat men hem samen met anderen op een boerenkar gezien had, op weg naar een station in het oosten des lands, van betekenis of mede van betekenis is geweest. Hij werd toen eerst in het Huis van Bewaring II te Amsterdam opgesloten. 'Wat verder komt, weet ik niet!', schreef hij in een briefje dat hij zijn echtgenote wist toe te smokkelen. 'Terwijl het dag was, heb ik gewerkt, nu de avond bezig is te vallen' (hij was zeven-en-zestig) 'ben ik, wat het lot nu verder brenge, gerust. Mijn vertrouwen in de grote zaak is ongeschokt.'²

¹ Een van die twee was, trachtend naar Zwitserland te ontkomen, aan de Belgische grens gearresteerd. Zijn ouders boden de 'SD' f 60 000 in diamanten aan om hem vrij te krijgen; die diamanten werden geaccepteerd *nadat* de zoon in Amersfoort om het leven was gebracht. ² Brief, 22 okt. 1942, van S. R. de Miranda aan zijn echtgenote (Doc I-1156 A, a-1).